

érezzük hitelesnek: azokkal a megtévesztő illúziókkal magyarázza azt, amelyek a magyar értelmiség egy részében 1919 után úrrá lettek, amelyek a pillanatnyi bukást történelmileg állandósították, s amelyek bárhonnan, bármilyen jövő segítség üdvözítő erejében is biztak. Egy alig tizennégy oldalas s széles olvasó közönségnek írt kísérő tanulmánytól nem kérhetjük számon e méreteiben is hatalmas életmű összes kérdése felvetését: az adott kereken belül talán csak Szabó antikapitalizmusának a „Különbéke” korszakban megváltozott új formájáról, utópisztikus, romantikus jellegeről lehetett volna még beszélni. (L. az 1935-ben írt „A rabszolga” c. verset.) Szigetiné, de Illyésné is gondosabban elemzi Sötér a költő 45 utáni korszakát, a Tücsökzenét, s a A huszonhatodik évet: az előbbi kulcsát Szabó régi én-jéhez ragaszkodó s attól szabadulni akaró kettősségében találja meg; a nagy lírai requiemben, A huszonhatodik év-ben pedig hőse talán legnagyobb művét üdvözli, amelyben írója visszatért a költészet nagy emberi forrásához, s ezért látja benne Sötér a humánus kiteljesedését. Méltó kísérője ez az írás a nagy költő összegyűjtött verseinek: közelebb segít vinni az olvasót művéhez.

Szabó Lőrinc összegyűjtött versei mostani kiadása összes verseinek 1944. évi 2. kiadása (Sz. L. ö. v.-i 1922—43. Új Idők Irodalmi Intézet Rt. Singer és Wolfner) alapján készült: versei szövegét már akkor a véglegesség igényével adta ki a költő. Ezt egészíti ki a Tücsökzene — az 1947-es első kiadás szerint: azaz megtartva verscímeként a baloldalt álló címszerű szavakat, szemben az életében megjelent utolsó kiadással (1957), amely a kezdő verssort ugratta ki verscímeként — s a Valami szép c. kötet, amely az 1944—56. közötti lírai termést először fogja egybe. Tartalmi okok miatt az 1944 előtti versek közül a következők maradtak ki: Gyermekek, tiétek a jövő; Vang An Si; Vezér; Magam ügyében; Az első döntés; Az Ipoly ünnepén; 1940. szept. 5. e. Kisvárdán; Közel és messze. Ezek azonban nagyobb-részt művészileg sem érik el a Szabó Lőrincnél megszokott szintet.

Varga József

Csapláros István újabb munkái a lengyel — magyar irodalmi és kulturális kapcsolatok köréből. (Początki prasy polskiej na Węgrzech, Odbitka z Kwartalnika Prasoznawczego nr. 4/1958. r. 66—72.; Sprawa polska w węgierskiej opinii publicznej w roku 1848. Odbitka z Studia i Materialy do historii Wojkowosci. Tom. IV. 1958. 127—145.; A magyar irodalom útja Lengyelországban (1830—1918), FK 1958. 382—394., lengyelül: Literatura węgierska w Polsce (1830—1918), kny, Przegład Humanistyczny nr. 3/ 1958. 48—60., franciául:

Le chemin de la littérature hongroise en Pologne. Acta Litteraria, Tom. II. 229—316., Sienkiewicz na Węgrzech, nadbitka z XV. serii Prac Polonistycznych, LTN 1960. 79—112.; Ferenc Kazinczy (1759—1831) a Polska, Odbitka kny. Przegład Humanistyczny nr. 3/1960.)

A magyar irodalomtudomány művelői jól ismerik Csapláros István nevét. Ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek a haladáért harcoló tagjai a két háború között kezdték sürgetni az orosz és a nyugati irodalmakon kívül szomszédaink kultúrájának a megismerését is. Kezdetből fogva a mikrofilológus gondosságával és az irodalomtörténet alaposágával derítette fel a lengyel-magyar irodalom- és kutúrtörténeti kapcsolatoknak nem egy fontos részletét.

Újabbban Csapláros ismét jelentős kapcsolattörténeti adalékokkal segítette elő közös múltunk jobb megismerését.

Początki prasy polskiej na Węgrzech (A lengyel sajtó kezdetei Magyarországon) című cikkében a lengyelek első magyarországi lapjait mutatja be: az 1871-ben Pesten litografálva előállított „Nouvelles de Pologne”-t s az 1872-ben kerek egy hónapig kiadott „Tygodnik Polski na Węgierskiej Ziemi”-t. Érdekes megemlíteni, hogy e „Tygodnik” közölte lengyelül Wtaddyslaw Sabowski fordításában Petőfi János Vitézét. Csapláros még két magyar nyelvű lengyel lapalapítási tervről tud a dualizmus korából. 1872-ben a „Tygodnik” folytatásaként németül akarták kiadni a „Polnische Stimmen aus Ungarn”-t, 1909-ben pedig egy „Orzel Polski” című lap nyomtatásának a tervével foglalkoztak, de eredménytelenül.

A *Sprawa polska w węgierskiej opinii publicznej w roku 1848* (A lengyel ügy a magyar közvéleményben 1848-ban) c. dolgozat az előbbinél igényesebb munka, s témájánál fogva jól kapcsolódik Kovács Endre könyvéhez (A lengyel kérdés a reformkori Magyarországon. Bp. 1959. Akadémiai K. 431 l.). Lengyel közönséghez szól, ezért elég részletesen mutatja be a magyarországi márciusi eseményeket, s ezekhez kapcsolódva ír a magyar forradalmi ifjúság lengyel rokonszenvéről. Idézi Engels mondását: „A lengyel rokonszenv mértéke a forradalmiság hőmérője.” Vörösmarty, Petőfi, Lisznyai Kálmán stb. lengyel-rajongásának bemutatása után szól annak a lengyel delegációnak a magyarországi látogatásáról, amelynek Jerzy Lubomirski volt a vezetője. E látogatás eredményeképpen lengyel légió vett részt a szabadságharcban. Szemere Miklós: Induljunk és Szász Károly: Egy gyermek születik c. verse kapcsolódik közvetlenül Lubomirskiék itteni tartózkodásához.

A *magyar irodalom útja Lengyelországban (1830—1918)* egy készülő nagyobb tanul-

mány vázlat, amely a vilnai Dziennik Wilenski 1830. áprilisában megjelent Toldy Ferenc *Handbuch*-járól írt recenziójától kezdve nagy klasszikusaink népszerűségén át egészen századunk lengyel fordításáig mutatja be, hogy mit ismernek a lengyelek irodalmunkból, s mit nem. Mint a vázlat végén olvasható jegyzet is említi, Csapláros István itt felhasználta azokat az adatokat is, amelyeket tanítványai a varsói egyetem magyar szeminaryumában gyűjtöttek össze. Várakozással tekintünk a részletesebb kidolgozás elé: kelet-közép-európai összehasonlító irodalomtörténetírásunknak fontos forrásmunkája lesz.

Örömmel láttuk a Przeglad Humanistycznyben Csapláros részletes és alapos recenzióját az Irodalmi Figyelőről, illetőleg a Világirodalmi Figyelőről.

A *Sienkiewicz na Węgrzech* (S. Magyarországon) c. tanulmány mind a magyar, mind pedig a lengyel irodalom szempontjából becses fejlődésrajz. Rövid bevezetése áttekinti a magyar irodalom lengyel-rokonszenvének egész történetét. A magyar Sienkiewicz-kultusz 1881-ben kezdődött el Zempléni Gyula: Muzsikus Jankó-fordításával, mely a Regényvilág 1880—1881 évi évfolyamában jelent meg. A *Quo vadis* magyarországi útjának rajza az első kiadástól (Fővárosi Lapok, 1899. Erényi Gyula tollából) kezdve mind a mai napig reakció és haladás viszonyának a kérdését is érinti a regényről írt recenziók és viták tükrében. Csapláros mellékesen felveti azt is, hogy nincs-e összefüggés Kosztolányi: A véres költő c. regénye és Sienkiewicz remekműve között?

Ferenc Kazinczy (1759—1831) a Polska (KF és Lengyelország) elsősorban a lengyelek számára írt népszerű jellemzés. A széphalmi mester rövid életrajzából, irodalmi munkásságának, harcainak rövidre fogott bemutatásából némileg hiányoljuk az európai összefüggések, párhuzamok határozottabb megjelölését; a tájékozatlan külföld érdeklődését könnyebben keltjük fel ott ma még ismeretlen irodalmi múltunk iránt, ha azt beleágyazzuk az egyetemes európai fejlődés folyamatába. Azok az adatok, amelyeket Kazinczy lengyel rokonszenvéről a Váczy-féle levelezés-kötetek alapján Csaplárostól megtudunk, igen érdekesek, s többek között arról is tanúskodnak, hogy a magyar nyelvújítás vezére halála pillanatáig feszült figyelemmel kísérte a fontos politikai eseményeket. Hetvenkét éves volt, amikor őszinte részvétellel siratta meg a novemberi felkelés bukását. Élete utolsó munkája pedig az 1831. évi zempléni koleralázadásról szól, de már nem tudta befejezni.

Csapláros István e tanulmányai sok tanulsággal járnak. Úgy véljük, hasznos előzményei annak a nagy szintézisnek, amelyben neki és tanítványainak a lengyel-magyar

irodalmi kapcsolatok teljes történetét kell majd összefoglalniuk.

Sziklay László

Egyazon ég alatt. Pod istim nebom. Bp. 1959. Hazafias Népfrent és a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége. 59 l. (Bilinguis)

Elsősorban folklorisztikai, de irodalomtörténeti szempontból is érdemes felfigyelni a füzetre. Tartalma három bunyevác és hat magyar népi ballada olyan vidékről, amelyet sem a múlt században, sem később nem érintett lényegesen a népköltési gyűjtés. A három bunyevác ballada lejegyzési helye *Katymár*, a magyarok közül 2—2-é *Katymár* és *Kúnbaja*, 1—1-é *Bácsalmás* és *Jánoshalma*. Tehát valamennyi Bácsalmás szűkebb környezetéről, etnikailag ma is egyik legkevésbé tájegységünkről (magyar, bunyevác, német, ill. sváb lakosság) való.

A bunyevác balladák legértékesebb, és költészetileg is legszebb darabja kétségtelenül az „Ének Mátyás királlyal választásáról” című. A vers újabb értékes darabja az eseményekkel kapcsolatban szomszéd népeink körében keletkezett nagyszámú népi éneknek. A másik kettőnek (Özvegy Agnes asszony és Ének Jován pásztorról) csak a szerbhorvát folklor szempontjából van jelentősége. A magyar versek közül — mint erre a füzet rövid előszava is utal — tartalmilag kiválik a „Szedi báró Juliska” című. (Az osztályellenetnek ad hangot); a többi a gyakoribb népi balladatémák (szerelem, hűtlenség) táji sajátosságát tükröző feldolgozása. Az utóbbival kapcsolatban azonban felvethető, hogy melyik táj folklorjegyeit hordozzák e balladák, a hat közül ugyanis három (amelyben van tájjelölés) más tájra utal! Így, egy a vidékről gazdagabban felgyűjtött anyagon végzett vizsgálat talán érdekes tanulságokkal szolgált.

A füzet balladaközléseit *Mokuter Iván* két rövidebb tanulmánya egészíti ki. Az első mindössze néhány, a bunyevác balladákhoz fűzött filológiai és genetikai megjegyzés; a másik, a füzet végén, a bunyevác *betyarácokat* tárgyalja, sajnos, főleg csak tematikai szempontból. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a tanulmány különösebben nem is illik, s főleg nem kapcsolódik a füzet tartalmához. Ezzel szemben hiányoljuk, hogy a magyar balladák minden megjegyzés nélkül kerültek a füzetbe.

Végül néhány tanulságot hadd említsünk. A közölt balladák, éppen mert a népköltési gyűjtés szempontjából lényegében még szűz területéről kerültek elő, figyelmeztetnek az elvégzendő gyűjtőmunkára mind a magyar, mind a bunyevác — s hozzátehetjük, német — vonatkozásban. Annál is inkább, mert a